

5. Сергеева Д.Б. Доказове значення результатів використання поліграфа у досудовому розслідуванні. Оцінка достовірності: наукові дослідження та практика: збірка статей. - Київ, 2017. - С. 56-58.

6. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

7. Чернявський С.С. Проблеми використання поліграфа під час досудового розслідування. Матеріали iii міжнародної науково-практичної конференції. 2015. С. 7–11.

Григорович Тетяна Володимирівна,
завідувач сектору почеркознавчих
досліджень, технічного дослідження
документів та обліку відділу
криміналістичних видів досліджень
Тернопільського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру
МВС України

ПОЧЕРКОЗНАВЧА ЕКСПЕРТИЗА Й ТЕХНІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ДОКУМЕНТІВ ЯК ДОКАЗ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

В усьому світі зростає кількість злочинів економічної спрямованості, що завдають шкоди людям, організаціям, і навіть країнам.

І Україна тут не є винятком. Розслідувати такі злочини стає складніше: разом із глобалізацією, шахрайство та економічна злочинність активно поширюються у всьому світі та постійно набувають нових форм.

Як свідчить судово-слідча практика, порушення у сфері економічних правовідносин мають розповсюджений і системний характер. Прикладом таких злочинів є ухилення від сплати податків, незаконні валютні операції, розкрадання державної чи колективної власності. Виявлені правоохоронними органами даних фактів потребують якісного та ефективного розслідування, з'ясування низки фактичних даних криміналістичного характеру, відшкодування завданої такими діями шкоди. Для встановлення криміналістично-значущої інформації в розслідуванні злочинів у сфері економіки провідну роль відіграє судова експертиза. Розмаїття видів досліджень останньої дає можливість дослідити всі виявлені та вилучені об'єкти та здобути необхідні для розслідування докази. Тому детального дослідження та наукового вивчення потребують питання встановлення можливостей судової експертизи як однієї з форм використання спеціальних знань у розслідуванні злочинів розглядуваної категорії.

Розслідування злочинів у сфері економіки неможливе без спеціальних знань, однією з форм використання яких є судова експертиза. Судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні

органів дізнання, досудового та судового слідства [1; 2, с. 538]. Оскільки основними доказами при розслідуванні злочинів у сфері економіки є документи, то найголовнішими видами судових експертиз є судово-почеркознавча експертиза та судово-технічна експертиза документів. Також можуть призначатися й інші види судових експертиз. Розслідування кримінальних проваджень у сфері економіки досить часто супроводжується підrobкою у відповідних документах підписів, почерку посадової особи, а також примушуванням певної особи до підпису, розписок, вказівок, оформлення договорів тощо. Тому, коли під час розслідування злочинів розглядуваної категорії стоїть питання ідентифікації виконавця рукопису, підпису, цифрових записів, призначається судово-почеркознавча експертиза. Особливе місце під час призначення судово-почеркознавчої експертизи посідають зразки для порівняльного дослідження, які прямо впливають на можливість проведення почеркознавчої експертизи. Справа в тому, що процес порівняльного дослідження залежить від представленого матеріалу зразків почеркового матеріалу, цифрових записів чи підписів. Тому для дослідження почерку в документі слід надати експерту усі три категорії зразків: вільні, умовно-вільні та експериментальні зразки почерку (цифрових записів чи підписів) особи, яка ідентифікується. Поряд з ідентифікаційними завданнями судово-почеркознавча експертиза вирішує низку неідентифікаційних, зокрема встановлення факту виконання рукопису в незвичних умовах або в незвичайному стані, навмисно зміненим почерком, з наслідуванням (імітацією) почерку іншої особи; визначення статі виконавця, а також належності його до певної групи за віком тощо. Завдяки такому виду судових експертиз можливо вирішити низку питань ідентифікаційного та класифікаційного характеру, наведемо деякі з них: 1) чи виконаний підпис (рукописний текст, запис) конкретною особою; 2) чи виконано рукописний текст, цифрові записи, підпис у незвичних умовах (у хворобливому стані, за наявності хронічних захворювань, стоячи на нерівній підлозці тощо. А також такі питання: 1) чи виконані декілька рукописів (підписів) однією особою; 2) чи виконано рукопис (підпис) навмисно зміненим почерком; 3) чи володіє особою, яка виконала рукопис (підпис), навичками написання спеціальними шрифтами; 4) особою якої статі виконано рукопис; 5) до якої групи за віком належить виконавець рукопису тощо [3, с. 65–68; 4, с. 19].

Наступною, не менш важливою судовою експертизою, що призначається за розглядуваною категорією злочинів, є судово-технічна експертиза документів (далі СТЕД). Такий вид дослідження вирішує питання, пов'язані з дослідженням матеріалів документів, технічних прийомів і способів виготовлення та внесення в них змін [5, с. 16]. Слід мати на увазі, що залежно від об'єктів дослідження такий вид експертизи поділяється на два основні види: 1) дослідження реквізитів і матеріалів документів; 2) дослідження друкарських форм

та їх відбитків. Дослідження реквізитів і матеріалів документів важливе тим, що можна визначити підроблення документу технічним способом. Можливості такого дослідження різноманітні: наприклад, можна виявити підчистку та дописку цифрових записів, встановити первинний запис, відновити спалені чи залиті документи, тощо. Поряд зі встановленням способу виготовлення (виконання) документів, внесення змін у їх зміст, установам первинного змісту до можливостей СТЕД належить ідентифікація матеріалів, засобів і виконавців підробки. Можливості СТЕД проявляються у завданнях такого виду експертизи (ідентифікаційні, діагностичні та класифікаційні). Так, при вирішенні ідентифікаційних завдань до можливостей СТЕД входить ототожнення: 1) технічних засобів, що використовуються для виготовлення документа або його частин (наприклад, принтери, печатки, штампи та інші пристрої, що використовуються для нанесення зображення у документах; 2) матеріалів, що використовувалися для виготовлення таких документів (наприклад, папір, фарби). Діагностичні завдання полягають у встановленні: 1) способу виготовлення документа, факту та способу зміни початкового змісту; 2) початкового змісту документа; 3) давності виготовлення документа. За допомогою класифікаційних завдань встановлюється клас, тип, марка копіювально-розмножувального апарата, матеріалу документа [6, с. 27] та інші питання, що виникають під час досудового розслідування злочинів у сфері економічної діяльності. Серед діагностичних питань, що ставляться експерту зі СТЕД під час розслідування злочинів у сфері економіки, слід назвати такі: яким способом нанесено зображення у документі (текст, бланк, відбитки печаток та штампів); чи одним кліше надруковані надані на дослідження документи; чи відповідає документ встановленому зразку; чи вносилися у друковані записи документа зміни; якщо вносилися, то яким способом і який їх початковий зміст; чи є ознаки технічної підробки підпису; у який спосіб виконаний текст документа або його фрагменти (тонером або чорнилом принтера персонального комп'ютера, за допомогою копіювально-множильного апарата тощо); чи не піддавався запис у документі змінам шляхом підчищення (дописки, домальовування) штрихів тощо. До питань ідентифікаційного характеру належать: чи нанесено відбиток печатки (штампу) в документі відбитком печатки (штампу), представленого в якості порівняльного зразка; чи нанесено відбиток печатки (штампу) в документі печаткою (кліше), вилученою в гр. Б.; чи виконані друковані тексти в документі на друкарському пристрої конкретної марки, вилученому в гр. А. тощо.

Отже, повнота збору доказової інформації та її оцінка за кримінальними провадженнями по економічних злочинах зумовлює потребу використання різноманітних спеціальних знань. Правильно застосовані знання або вибір певного виду судових експертних досліджень зумовлені як видом економічного злочину, так і способами

його вчинення. Повно та якісно зібраний матеріал дозволить прийти до правильного висновку та позитивного результату, що в подальшому допоможе в розкритті та розслідуванні економічних злочинів.

Список використаних джерел

1. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. // Голос України. – 21 квітня 1994 р. – № 74 (824).
2. Шляхов А.Р. Судебная экспертиза: организация и проведение / А.Р. Шляхов. – М. : Юрид. лит., 1979. – 168 с.
3. Меленевська З. С., Свобода Є. Ю., Шаботенко А. І. Судово-почеркознавча експертиза: Навч.-метод посіб. / За заг. ред. І. П. Красюка. Укр. Центр духовн. Культури, 2007. – 280 с.
4. Методика судово-почеркознавчої експертизи (загальна частина) / уклад. К.М. Ковальов, З.С. Меленевська, Н.Г. Шпакович. – К. : ДНДЕКЦ МВС України, 2008. – 34 с.
5. Методика технічної експертизи документів (загальна частина) / ДНДЕКЦ МВС України; [уклад. К.М. Ковальов, О.О. Давидова, В.В. Коваленко, Т.В. Тимофєєва]. – К., 2007. – 34 с.
6. Воробей О.В. Техніко-криміналістичне дослідження документів : [навч. посіб.] / Воробей О.В., Мельников І.М., Волошин О.Г. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 304 с.
7. Наказ від 17.07.2017 № 591 «Про затвердження Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України.

Дикий Володимир Іванович,
аспірант наукової лабораторії з проблем
протидії злочинності ННІ № 1 Національної
академії внутрішніх справ

**АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ
УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ
ЗБРОЇ ТА БОЄПРИПАСІВ**

В останні роки в Україні значно ускладнилась криміногенна ситуація. З'явилися і набули поширення нові види антигромадських дій у сфері господарської діяльності, досить серйозно загострилась проблема корупції, злочинності, пов'язаної із вбивствами на замовлення, зловживання владою, а також контрабандою, яка за ступенем суспільної небезпеки посідає не останнє місце у цьому переліку. Адже контрабанда завдає надзвичайно серйозної шкоди економіці держави. При цьому слід звернути увагу на те, що при незаконному ввезенні в Україну наркотичних засобів, отруйних, сильнодіючих, радіоактивних, вибухових речовин, зброї та боєприпасів, поряд із порушенням встановленого порядку переміщення вказаних предметів і речовин через митний кордон України, створюється небезпека заподіяння шкоди громадському